

Рівненський державний гуманітарний університет

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ
ФІЛОЛОГІЇ. ІНОЗЕМНІ МОВИ**

Збірник наукових праць

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 1

Рівне – 2010

ББК 81.2
А – 43
УДК: 81'243

Актуальні проблеми сучасної філології. Іноземні мови: збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 1. – Рівне: РДГУ, 2010. – 152 с.

Збірник наукових праць містить статті з теоретико-методологічних, культурологічних, літературознавчих, мовознавчих проблем спілкування.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Мороз Людмила Володимирівна

– кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Постоловський Руслан Михайлович

– професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Вокальчук Галина Миколаївна

– доктор філологічних наук (Національний університет „Острозька академія”);

Гороть Євгенія Іванівна

– доктор філологічних наук, професор (Волинський національний університет ім. Лесі Українки);

Архангельська Алла Мстиславівна

– доктор філологічних наук, професор (Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету);

Тищенко Олег Володимирович

– доктор філологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Шульжук Каленик Федорович

– доктор філологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Оляндер Луїза Костянтинівна

– доктор філологічних наук, професор (Волинський національний університет ім. Лесі Українки);

Павлова Ольга Іванівна

– кандидат філологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Терещенко Тетяна Вікторівна

– кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Адах Наталія Арсенівна

– кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ніколайчук Галина Іванівна

– кандидат педагогічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет);

Сербіна Тетяна Георгіївна

– кандидат філологічних наук, доцент (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №5 від 25.12.2009)

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

The summary. The article is devoted to the national and cultural peculiarities of phraseological units with somatic component in french and ukrainian languages.

Key words: somatic component, phraseosomatic group, intralingual policemy, differentiation of semantic meanings.

Одержано редакцією 26.10.2009

УДК: 811.161.2'367..821.161.2

О.А. КОЗИЦЬКА

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ДІАПАЗОН ВСТАВНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНІХ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Резюме. У статті схарактеризовано семантичні групи вставних одиниць, найуживаніших у сучасних українських художніх та публіцистичних текстах. Визначено нові особливості їхнього функціонування.

Ключові слова: вставні одиниці, вставлена конструкція, суб'єктивна модальність, публіцистичний стиль, розмовний стиль.

У нових дослідженнях українських лінгвістів вставні слова, словосполучення та речення постали в дещо незвичному ракурсі, а саме як фігури експресивного синтаксису. Н.М.Івкова комплексно проаналізувала використання вставних елементів у публіцистичних текстах як таких, що «...експресивізують текст, водночас надаючи висловленню різноманітних модальних та суб'єктивно-модальних значень» [6, 14].

Створюючи комплексну характеристику мовних ознак публіцистичного стилю, що виявляються в граматичних та функціональних особливостях компонентів модифікаційно-супровідного рівня речення, В.І.Грицина акцентує увагу на досить широкому спектрі модальних та суб'єктивно-оцінних значень, виражених вставними одиницями, і наголосила, що «...найбільш частотним граматичним варіантом є однослівні вставні компоненти: модальні слова, прислівники. Рідше в цій функції виступають іменники, прикметники та слова сполучникового типу» [4, 6]. Свої спостереження за функціонуванням вставних слів запропонувала З.П.Олійник, яка обґрунтувала функціональне значення вставних елементів, визначила їхнє місце в позиційному складі речення, а також у структурі дискурсу. Досліджуючи природу та диференціацію категорії модальності, вона наголошує на синтаксичному та морфологічному статусі вставних компонентів як одного з засобів реалізації суб'єктивної модальності і зауважує, що «...категорія вставності є засіб (і форма) реалізації суб'єктивної модальності (якісної кваліфікації суб'єктом мовлення змісту свого висловлювання...)» [10, 5].

Сучасна українська літературна мова послуговується «своїм» набором вставних елементів. Загалом цей набір сформований, лексично окреслений. Проте в сучасному українському мовознавстві немає єдиної класифікації вставних компонентів. Науковці визначають дві функції, які виконують у реченні вставні елементи: модальну і суб'єктивно-оцінну. Різні автори, беручи за основу певні модально-сміслові ознаки, виділяють різну кількість семантичних груп [5, 249-250; 9, 111-128; 12, 381-396; 3, 153; 11, 126].

Мета нашої статті – з'ясувати нові тенденції у функціонуванні вставних слів як фігур експресивного синтаксису в сучасних художніх та газетних текстах, які вважають осередком численних інтерферентних явищ, що відбуваються в синтаксисі сучасної української літературної мови, а також простежити явища міжстильової «міграції» вставних одиниць у межах певної семантичної групи.

Із-поміж великої кількості вставних компонентів статус найактивніших отримали вставні одиниці зі значенням достовірності, вірогідності повідомлюваного, упевненості, категоричності тощо, які виражені різними за походженням прислівниками (*безперечно, безумовно, справді...*) та вставні слова зі значенням непевності, сумніву, припущення, які однорідні з формами дієслова (*здається, видається*), прислівника (*можливо, очевидно*), слів категорії стану (*видно*), а також із модальним словом *мабуть*. Такі вставні елементи тісно пов'язані зі змістом речення, до якого введені. Вони не містять у собі якогось принципово нового повідомлення, а посилюють, підкріплюють чи піддають сумніву зміст основного речення. Донедавна вставні компоненти згаданих семантичних груп вживали в простих конструкціях художніх текстів, дещо менш активно - у публіцистичних. Напр.: «Тільки почуття спільного психологічного ґрунту, **безумовно**, віднесуть людину і її творчість до певної національної групи» (Ю.Меженко); «Якесь природне явище, **можливо**» (Сучасність. – 2004. - № 12).

Із початку 90-х рр. ХХ ст. у художньому стилі української літературної мови визначилися нові тенденції у функціонуванні деяких вставних компонентів. Зокрема, ці компоненти вживаються у складних синтаксичних структурах, де вони представлені поряд зі вставленими конструкціями, а подекуди і в них самих, причому в одній синтаксичній конструкції може траплятися декілька вставних одиниць. Їх широко використовують сучасні українські письменники, серед яких М.Матіос, В.Нестайко, В.Слапчук, Л.Степовичка, Ю.Андрухович, О.Забужко та ін. Напр.: «У своєму нетипово для е-пошти розлогу мейлі він писав про те, що мріє (саме те слово!) зробити зі мною «дещо довшу розмову, **точніше**, серію розмов, і що він, **звісно**, спеціалізується на т. зв. портретах, передусім письменників» (Ю.Андрухович); «Як я вже сказав, Лариса ніколи не відзначалася врівноваженістю, а останнім часом (відтоді, **здається**, як я втратив роботу) вона і зовсім із колії вибилася» (В.Слапчук); «Українці тішилися як діти – «нарешилі нас почули!» (Пам'ятаю, як мені виступили сльози на очі, коли влітку у Відні в кав'ярні після Rammstein зненацька ввімкнули «Дикі танці»: вперше в житті почути українську пісню за межами України – **мабуть**, так почуватися багатолітній

в'язень одиночки, вийшовши на волю і вгледівши, що незнайомі йому всміхаються – світ визнає його існування...)» (О.Забужко).

Вставні слова згаданих семантичних груп широко проникають до мови публіцистики, де також функціонують у складних синтаксичних утвореннях. Напр.: «Оскільки ж *Юрій Артемович* був письменником, та ще й *УКРАЇНСЬКИМ*, то ці його красиві словосполучення неодмінно мали виглядати розчуленими, сентиментальними, їх належало писати (і, *звісно ж*, читати) крізь розшишений серпанок набіглої на око сльози» (Київ. – 2007. - № 10); «Тепер нам обом ставало ясно (ні, *точніше*, вони тільки починали розуміти): їхній мистецький обладунок, набутий в інституті, котрий напочатку здавався досконалим, являв собою насправді усього-навсього блаженку вдяганку, здатну як-так прикрити первісну голизну ненадовго – до першого дощу» (Вітчизна. – 2007. - № 5 – 6);

Проникнення усно-розмовних тенденцій до писемної практики спричинило розширення функціонального діапазону приєднувальних речень в сучасних художніх та газетних текстах, у яких трапляються вставні елементи згаданих семантичних груп. Їх уживають переважно на початку або всередині речення. Напр.: «Сумнівно. Але, *безперечно*, вона була зорієнтована на нові зразки й моделі» (С.Павличко); «Він ще не знав, чи переходить із одного сну в інший, ніби з вагона у вагон, чи поїзд його сну прибув до станції пробудження, і він у тамбурі чекає повної його зупинки. Але, *ймовірно*, він відчував чиюсь присутність...» (Сучасність. – 2004. - № 10).

Іноді такі вставні одиниці використовують для приєднання словосполучень або речень, що обґрунтовують, з'ясовують думку, висловлену в основній частині. Напр.: «Хотів би сказати: «Та побійся Бога, Марічко!», але ось читаю по-справжньому серйозну роботу, драму «Трояка ружа, або Солодка Даруся» - і процяю Марічці її літературні вибрики. *Мабуть*, ними захищається» (А.Дімаров).

Периферійною позицією для вставних слів згадуваних семантичних груп вважаємо позицію, за якої вставний компонент вжито на початку складного синтаксичного утворення. Напр.: «*Видно*, читають народні депутати «Літературну Україну» (а вона щочетверга досить швидко розпродается з газетної розкладки у вестибюлі чи, як казав легендарний экс-спікер ВР О.Ткаченко, «у сінях» парламенту), бо не встигли ми минулого четверга в традиційному коментарі сумовито запитати «Замість «спікеріади» - «портфеліада»? (див. «Л.У.» від 6.06.02р.), як уже в п'ятницю з цією затяжною, остогидлою до оскоми процедурою було покінчено...» (Літературна Україна, 13 червня 2002).

Вставні слова зі значенням логічного виділення, послідовності викладу, вмотивування, увиразнення та зв'язку думок представлені в різних стилях сучасної української літературної мови. Так, вставні слова з видільно-доповнювальним значенням (*до речі, крім того*) почали активно вживати в мові сучасної української публіцистики та в текстах художньо-публіцистичних жанрів, де вони виступають у ролі додатково-коментувальних повідомлень. Тут їх по чергово використовують у простих або складних реченнях. Напр.: «*Їхали, до речі*, через Вашу Пересопницю. Що на Рівненщині» (Слово і Час. – 2007. - № 7); «*Крім того*, у мене страшенно спухли руки – чи то від хімії, чи від алергії» (Літературна Україна, 5 липня 2007); «*До речі*, тим, хто служить нині Перуну, варто було б знати, що у людей багатьох європейських племен дохристиянської доби, місце, в яке влучила блискавка, викликало незвичайний душевний трепет і страх, такі місця обносилися навіть огорожею...» (Київ. – 2007. - № 10).

Менш активно вставні одиниці видільно-доповнювального значення представлені у вставлених конструкціях. Напр.: «Та ось до корінфян долинула звістка, що на їхнє місто йде македонський цар Філіп (*до речі*, батько Олександра Македонського), а тому всі взялися зміцнювати оборонні вали й мури Корінфа...» (П.Загребельний); «Саме в цей час у Європі проголошують примат природного права над історичним (*до речі*, в Україні це чітко бачимо вже в 16 столітті)» (В.Шевчук).

Вставні слова з видільно-конкретизаційним значенням (*наприклад, зокрема...*) активніше функціонують у текстах наукового стилю, про що свідчить мова галузевої наукової літератури, передусім мовознавчої, літературознавчої, історичної, філософської, педагогічної та іншої. Так, вставне слово *наприклад* зазвичай уживають на початку речень (переважно складних) або вставлених конструкцій. Для конкретизації певних повідомлень, про які йдеться в реченні, це вставне слово може повторюватися в структурі. Напр.: «Так, учням 6 і 7 класів на уроках рідної (української) мови було запропоновано 15 запитань, які розподілялися на три групи: загальні (*наприклад*, дати визначення поняттю «культура»); запитання про соціокультурні особливості українського народу (*наприклад*, назвати визначні постаті в історії України, навести приклади народних страв, пригадати національні свята тощо); запитання щодо особливостей культури інших народів світу (навести приклади світових пам'яток архітектури, живопису та ін.)» (Українська мова і література в школі 2007. - № 3). Трапляються випадки, коли це вставне слово вжите в інтерпозиції щодо реченнєвої структури. Напр.: «Коло засобів метакомунікації у вставлених реченнях є значно ширшим, ніж, *наприклад*, у словах автора...» (Н.Шемякіна). Натомість вставне слово *зокрема* переважно вживають у середині синтаксичної структури, але у вставленій конструкції його виокремлюють зазвичай на початку. Напр.: «Особливої уваги потребує навчання школярів діалогічного мовлення, *зокрема*, важливо вчити учнів вести діалог-бесіду на будь-яку актуальну тему, що її висовує життя» (Українська мова і література в школі №5, 2007).

Дедалі ширше вживання згаданих вставних одиниць у мові газет зумовило їх поступовий перехід до відповідних жанрів української публіцистики. Щодо їхнього функціонування в межах певних синтаксичних

структур газетно-журнальної періодики, то такі вставні елементи виявляють таку саму тенденцію, як і в реченневих конструкціях наукового стилю (напр.: «**Наприклад**, усі ці думки, що я їх зараз викладаю на папері, пополнили мене кілька днів тому не у благодатній тиші власної оселі, де «найзручніше», здавалося б, щось там обмірковувати, не у безлюдному парку чи в полі, або за кермом авто безтранспортній нічній трасі, а на якомусь галасливому зібранні...» (Київ. – 2007. - № 10) або на початку вставлених конструкцій: (напр.: «Оскільки психоаналітичне літературознавство провело інтенсивні розробки в галузі психопоетики (**наприклад**, через психоаналіз метафори, метонімії як головних художніх одиниць, а також через психоаналіз художніх систем), то з погляду психоаналізу модернізм усвідомився як невротична естетика, а постмодернізм – як психологічна естетика» (Слово і Час. – 2007. - № 7); «До своїх рідних (до Микити і Варфоломія Шевченків), до друзів (**зокрема**, до художника Ф.Л. Ткаченка, з яким він колись квартирував разом у Петербурзі), до українських письменників (Г.Квітки-Основ'яненка, П.Куліша, Л.Кухаренка, Марка Вовчка), до видатного актора М.С.Щепкіна, до дослідників української історії й збирачів фольклору М.Костомарова, М.О.Максимовича (і М.О.Максимович – дружини вченого), М.Л.Цертелєва та ін. поет звертався тільки по-українському» (В.М.Русанівський).

Вставні компоненти з протиставним значенням (**однак, навпаки**), зі значенням черговості подій (**по-перше, по-друге**) та вставні слова, які вказують на логічну послідовність викладу, акцентуючи увагу на кінцевому результаті (**нареши́ті, зреши́тою, вреши́ті-реши́т**), які також виокремлюють у цій семантичній групі, зазнали помітних змін у своєму функціонально-стильовому використанні. Так, вставні елементи **однак, навпаки, нареши́ті, зреши́тою, вреши́ті-реши́т** виявляють тенденцію до активнішого використання в текстах художнього стилю, де їх вживають у простих та складних реченнях. Напр.: «**Навпаки**, у вірші віддзеркалилася вже згадана двоїстість Вороного (не заперечуючи старе, запровадити нове)» (С.Павличко); «...заучувано напам'ять мільйонами студентів, **однак**, і далі трактовано з певним відтінком недовіри...» (О.Забужко); «Сором, **вреши́ті-реши́т!**» (В.Слапчук).

Останнім часом активізувалося вживання цих вставних одиниць у газетних жанрах художньо-публіцистичного спрямування, а саме: у нарисах, есе, репортажах-роздумах. Яскраво маркуючи газетне мовлення, вони надають йому відтінку розмовності, невимушеності, експресивно увиразнюючи його. Напр.: «Він, **однак**, більше подібний до маленького літачка, аніж до комахи» (Експрес, 24-26 жовтня 2008). Ці одиниці поступово розширюють свій функціональний діапазон у парцельованих реченнях, які дедалі активніше вживають в українській публіцистиці. Парцеляти, виконуючи функцію експресивного виокремлення, конкретизують, пояснюють, актуалізують зміст висловлення. Вставні ж слова, формуючи суб'єктивно-модальний план парцелята, вказують на послідовність висловлень, їхній зв'язок, достовірність сказаного, упевненість у правдивості наведених фактів, виражають авторське ставлення до змісту повідомленого. Напр.: «Склалися, якщо точніше. Бо перевибори-вибори на носі. Бо громадськість проти. Бо тутешні експерименти й дослідження за три роки не дали науці аж нічого... Бо, **зреши́тою**, існує ще й такий вельми важливий чинник, як думка виборців» (Вітчизна. – 2001. - №3 - 4).

Вставні компоненти **по-перше, по-друге** використовують у різних стилях сучасної української літературної мови, але нині вони частіше з'являються в художньому стилі. Їх вживають для вираження черговості подій, найактивніше вони попарно виступають у реченні і, як слушно зауважує А.К.Мойсієнко, «утворюють своєрідний паралелізм у текстовій структурі» [14, 123]. Напр.: «Ну, **а по-друге, по друге**, все значуще, чому ми були свідками, має бути зафіксоване: інакше ніколи ми не дізнаємося – не тільки, кому саме завдячуємо життям, а й що взагалі комусь-то чимось завдячуємо (життя ж без вдячності – таки збіса паскудна штука...)» (О.Забужко); «**По-перше**, «розтягати задоволення» останніх хвилин життя, **по-друге**, перевіряти себе на витривалість і разом покарати останнє, що вона в житті відчуватиме...» (Г.Ручай).

Вставні одиниці, що передають емоційний стан мовця, мають свої особливості функціонування в різних стилях сучасної української літературної мови. Найактивніше вживаються фразеологізовані прийменниково-іменникові сполуки, які розташовані переважно на початку речень (простих і складних) або вставлених конструкцій. Донедавна вставні одиниці **на жаль, на щастя** найпослідовніше використовували в художньому стилі, до якого вони потрапили з розмовного стилю. Сьогодні вони активно проникають до мови газетно-журнальної періодики, зокрема таких газет, як «Літературна Україна», «Україна молода» та ін. (напр.: «**На жаль**, усі види орхідей, що зустрічаються в Україні, занесені до Червоної книги» (Україна молода, 5 жовтня 2006); «Регулярно (чого, **на жаль**, не можна сказати про інших «силовиків») відбуваються зустрічі, влаштовані центром громадських зв'язків МВС...» (Літературна Україна, 13 червня 2002), а також журналів «Сучасність», «Вітчизна» та ін. (напр.: «Особливо – коли визначив (**на щастя**, тільки на око) вагу попільниці в караючій десниці слідчого» (Сучасність. – 2004. - №10)), у працях гуманітарних, дещо рідше природничих наук (напр.: «**На жаль**, досі не зважають на те, що кома розподіляє задані складені сполучники між головною і підрядною частиною складнопідрядного речення займенниково-співвідносного типу несиметричної структури на співвідносне слово, виражене причиновим прислівником **тому** або прийменниково-займенниковою сполукою, що виконує роль детермінанта з причиновим, допустовим, цільовим та часовим значенням, і сполучник **що** (у причинових, допустових), **щоб** (у цільових) або сполучні слова **як, коли** (у часових)» (К.Городенська)) обумовлює поступовий перехід згаданих вставних компонентів із художньої сфери до відповідних жанрів публіцистики та української наукової мови, що спричинено передусім дедалі активнішим посиленням впливу усно-розмовного синтаксису на книжний.

Досить часто в сучасних текстах використовують вставні компоненти, які вказують на джерело повідомлення: *на думку...*, *за її словами...*, *як кажуть...*. Їхня загальна стилістична ознака – належність до усно-розмовного стилю, але потрапляння цих вставних одиниць на шпальти газет та до текстів художнього стилю засвідчує потребу в експресивізації публіцистичного та художнього мовлення. Найактивніше їх використовують у газетних жанрах художньо-публіцистичного спрямування. Вставні елементи цієї семантичної групи походять з означено- та неозначено-особових варіантів речень. Мовознавці неоднозначно висловлюються про семантичну класифікацію таких вставних слів. Так, А.К.Мойсієнко, зокрема вважає, що в цій семантичній групі повинні об'єднуватися лише вставні конструкції, які «вказують на спосіб об'єктивації висловлення і зараховувати сюди вирази «як кажуть» чи «кажуть» некоректно, адже суб'єкт повідомлення (джерело повідомлення), по суті, лишається «за кадром» [9, 119]. А.П.Загнітко, спираючись на семантичний критерій відносить такі вставні слова до однієї групи [5, 249]. Услід за ним об'єднуємо всі вставні слова на позначення джерела повідомлення в одну групу. Її поділяємо на дві підгрупи. До першої належать вставні конструкції із займенниковим компонентом, що вказують на спосіб об'єктивації висловлення (*за її словами, як він вважав ...*). Вони зазвичай розташовані в інтерпозиції щодо складних (рідше простих) конструкцій і стосуються лише окремого слова або групи слів у реченні. Напр.: «*Чи то спрацював таємний джмелівський код, що не велів одружуватися рано, чи не було серед його знайомих такої, котра сама взяла б на себе розвиток відомих подій, чи йому вистачало побачень із молодюю заміжною жінкою, чоловік якої плавав в Атлантиці і, за її словами, розумів ситуацію настільки, що не вимагав, аби та не одягла пояс цноти – хтозна...*» (В.Гужва); «*Вона з жахом відчула, що її захисний панцир не такий уже надійний, і заміжжя, досі цапливе і надійне, як вона вважала, недостатньо боронить від потаємних, незвичних порухів душі*» (Вітчизна 2007. - № 5 - 6).

Дедалі активніше вставні слова цієї семантичної підгрупи почали вживати у вставлених структурах, що являють собою прості речення. Вставні елементи на позначення способу об'єктивації висловлювання, що виокремлені у вставленій конструкції, а також саме вставлене речення, виконують інформативну та експресивну функції, виражаючи оцінку подій, явищ, фактів, виступаючи засобами вираження мовної оцінки. Вставна одиниця слугує додатковим авторським повідомленням, яке адресоване читачеві. Місце таких вставних слів може змінюватися в межах вставленої структури. Але у всіх випадках автор розташовує їх перед тією частиною, яку вважає семантичним центром вставленої конструкції. Напр.: «*...Через це в Пантеоні Володимира не знайшлося місця Трояну, суто Київському богу Сонця, але в ньому представлені Дажбог (бог Сонця у переважній більшості східнослов'янських земель) і Хорс (бог Сонця, на наш погляд, у Тмуторокані)*» (В.Склярєнко).

Вставний елемент цієї підгрупи може виражатися і іншими частинами мови. Напр.: «*Дружина Остапа Вишині, Варвара Губенко-Маслюченко, повідомляє, що ранком Хвильовий покликав до себе Досвітнього та Куліша, а з Епіком він перемовлявся з балкону (Остап Вишня, за словами дружини, вранці поїхав на письменницькі дачі під Харковом)*» (Літературна Україна, 1 листопада 2007).

До другої підгрупи належать вставні конструкції, що виражають узагальнене значення (дієслівні форми 3 особи множини з залежними словами чи без них: *як кажуть...*). Вони виконують функцію введення посилань на джерело, але носія інформації не називають. Такі вставні одиниці розташовані переважно в центрі реченневої структури і залежать від окремого слова в реченні, але надають певного змістового відтінку всій реченнєвій структурі. Напр.: «*...Гаврило Рилович Кабанюк несподівно збагатів, став, як кажуть у народі, скоробагатком*» (Дзеркало тижня, 5-19 серпня 2006); «*Василь Васильович жив поза часом і простором і всі його, як тепер кажуть, інтенції зосереджувалися тільки на його заводі, на індустріальному велетні, якому він віддав усе своє життя...*» (П.Загребельний).

Останнім часом в українських художніх та газетних текстах активізувалося вживання вставних конструкцій, що передають спосіб передачі думки, характер висловлення, тип оформлення думки (*коротко кажучи, по правді, правду сказати, так би мовити, можна сказати...*), а також вставних елементів розмовного характеру, які призначені звернути увагу співрозмовника (*вважайте, повірте, уявіть, зауважте...*). Зміна функціонально-стильових параметрів цих вставних елементів зумовлена дедалі більшим посиленням впливу усно-розмовного синтаксису на книжний. Помітною стала тенденція до активнішого використання згаданих вставних елементів у текстах художнього стилю, де вони формують суб'єктивний зміст конструкції і створюють відповідний стилістичний ефект. Багато вставних елементів, що передають спосіб вираження думки, характер висловлення, тип оформлення думки, постала внаслідок скорочення самостійних речень та перетворення дієслів на дієприслівники. Такі вставні компоненти найпоспідовніше виокремлюють у середині реченнєвих конструкцій (простих або складних) і можуть виражатися різними дієслівними формами. Напр.: «*Ще сорок років тому мене приємно здивувала, а це й, м'якше кажучи, вразила ця деталь...*» (Сучасність 2004. - № 2); «*Можна, правду кажучи, дивом дивуватися, як зуміла наша нація вижити, зберегти свою ідентичність у п'ятсотлітній неволі...*» (Р.Іванчук). Часто вставний елемент виступає інфінітивом чи допоміжним словом, яке надає модального відтінку висловленню. Напр.: «*...Кобиланська, яка, треба сказати, в душі хотіла вийти за Маковея, в цьому тексті 1903р. підводить концептуальну основу під своє самітництво й засуджує шлюб як принцип*» (С.Павличко).

Вставні слова, за допомогою яких звертають увагу співрозмовника, і які, на думку М.У.Каранської, «... допомагають мовцеві вступати в тісніші взаємини зі слухачами, легше порозумітися з ними...» [7, 135],

завичай трапляються в конструкціях з прямою мовою або в авторському коментарі, а також дедалі активніше розширюють свій функціональний діапазон у вставлених структурах сучасних художніх та художньо-публіцистичних текстів. Найпоширеніше вони виражаються дієсловами *бачите, бач, повірте, вважайте...* Напр.: «Під вечір, украй змучений, пішки приплентався додому («приведемо назад» - це так, бач, до слова прийшлося)» (Березіль №3-4, 2007); « Той, хто був свідком такої довгої бесіди з Іваном Цвичком, *вважайте*, був щасливою людиною» (М.Матіос).

Зрідка вставні слова цієї семантичної групи вживають у вставлених структурах, які виконують функцію авторського коментаря. Напр.: «*«А ви не поспішайте відмовлятися,» - промовив чудовий, і зовсім не страшний полковник КДБ. (Уявіть, що і там трапляються добрі люди)*» (Л.Степовичка).

Інтерферентні явища, які спостерігаємо в сучасних синтаксичних конструкціях, призводять до появи нового типу синтаксичних утворень. Так, у художніх текстах почали виокремлювати вставлені речення, які становлять самостійну конструкцію від базової частини. Така вставлена структура може містити і приєднувальний компонент, у якому вживають вставні слова, аби надати ще більшої переконливості і, відповідно, експресивізації висловлюванню. Напр.: «*Приходьки взяли Наталоччину п'ятирічну сестричку Лесю. (Вона в нас тиха і смирна, як овечка. Та й залишити ні з ким, *повірте*, хоч плач)*» (В.Нестайко).

У публіцистиці такі вставні елементи, виконуючи функцію переконання чи привертання уваги читача, допомагають здійснювати найважливіше завдання публіцистики – сприяти формуванню громадської думки. Напр.: «*Переможці й призери серед них стануть відомі згодом, і, *зауважте*, їх буде відзначено напередодні свята державної Незалежності*» (Літературна Україна, 16 травня 2002).

У мові сучасних українських газет та художніх творів спостерігаємо істотне розширення функціонального діапазону вставних компонентів, актуалізованих, аби увиразнити та експресивізувати висловлення, привернути увагу читача. Чимало з них виявляє тенденцію до міжстильового функціонування, оскільки вони виходять за межі свого основного розмовного стилю і широко вживаються в художньому та публіцистичному і децю менш активно в науковому стилі. Як і в попередні періоди, найуживанішою є група вставних слів зі значенням достовірності, упевненості, категоричності, непевності, сумніву, припущення. Обмеженіше використовують вставні компоненти на позначення способу об'єктивації думки, на звернення уваги співрозмовника. Виразно простежується тенденцію до активнішого вживання вставних одиниць у складних синтаксичних утвореннях та у вставлених конструкціях, які розширюють свій функціональний діапазон у сучасних художніх та газетних текстах. Поєднання ж вставних і вставлених елементів у реченнєвій структурі надає ще більшої експресивізації і змістової насиченості текстові загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І.Р. Синтаксичні зв'язки і семантико-синтаксичні відношення // Синтаксис словосполучення і простого речення. – К.: Наукова думка, 1975. – С. 29 - 45.
2. Виноградов В.В. Русский язык (грамматическое учение о слове). – М.: Учпедгиз, 1947. – 725с.
3. Грамматика русского языка: Синтаксис. – М.: Изд-во АН СССР, 1954. – Т.2, ч.1,2.
4. Грицина В.І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 2002. – 19 с.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
6. Івкова Н.М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків, 2007. – 20 с.
7. Каранська М.І. Синтаксис сучасної української літературної мови: Навч. посібник. – К.: НМК ВО, 1992. – 396 с.
8. Кротевич Є.В. Слово, часть речи, член предложения. – Львов: Изд-во Львов. ун-та. – 1960. – 56с.
9. Мойсієнко А.К. Структурно-семантична організація простого ускладненого речення: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 167 с.
10. Олійник З.П. Вставні і вставлені компоненти у структурі висловлювання і тексту: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / Донецький нац. ун-т. – Донецьк, 2002. – 19 с.
11. Руднев А.Г. Синтаксис осложненного предложения. – М.: Учпедгиз, 1959. – 198 с.
12. Слинько І.І. та ін. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник / І.І.Слинько, Н.В.Гуйванюк, М.Ф.Кобилянська. – К.: Вища шк., 1994. – 670 с.

Резюме. В статті охарактеризовані семантичні групи вставних конструкцій, які найбільш употребительні в сучасних українських художественних і публіцистичних текстах.

Ключевые слова: вставные конструкции, публицистический стиль, разговорный стиль.

The summary. Semantic groups of the words according to the activity of their using are marked out in the article. Peculiarities of the parenthetical elements in the modern newspaper writings and fiction are analyzed.

Key words: parenthetical word, parenthetical clause, subjective modality, modal units.

Одержано редакцією 28.10.2009

ЗМІСТ

<i>Рогозя А.М. Кропивко І.М. Данілова Н.Р.</i> З історії розвитку каталонської поетичної школи.	3
<i>Миронюк В.М.</i> Діалогічність автора і героя в малій прозі марка черемшини.	7
<i>Михальчук Н.О.</i> Лінгвальні засоби вираження індивідуального стилю автора у прозі Р.Баха.	12
<i>Нестерук В.М.</i> Постмодерністська деконструкція як поєднання текстуальних стратегій.	20
<i>Сербина Т.Г.</i> Речевая агрессия в политическом дискурсе СМИ.	24
<i>Палій В.П.</i> Національно-культурні особливості фразеологічних одиниць із соматичним компонентом у французькій та українській мовах.	27
<i>Козіцька О.А.</i> Функціональний діапазон вставних одиниць у сучасних українських художніх та публіцистичних текстах.	29
<i>Замашина С.М.</i> Особливості лексичного складу англійської мови за межами сполученого королівства.	34
<i>Ярута Н.П.</i> Особливості американської документальної літератури хіх століття.	38
<i>Мороз Л.В.</i> Особистісний пошук життєвих цінностей в романі «Тріумфальна арка».	41
<i>Мороз Л.В.</i> Роман-сповідь "Чорний обеліск": особистісне осмислення історії людства і життя людини.	45
<i>Воробйова І.А.</i> Власні імена у творах Агати Крісті.	52
<i>Воробйова І.А.</i> Власні імена в англійських та українських фразеологізмах.	57
<i>Воробйова Л.М.</i> Національно-культурна семантика фразеологізмів з опорним компонентом "Серце" (на матеріалі української, російської та англійської мов).	62
<i>Зубілевич М.І., Бігунова С.А.</i> Importance of listening comprehension skills.	65
<i>Купчик Л.Є.</i> компаративний аналіз семантичного аспекту фразеологічних одиниць з компонентом «вода» (на матеріалі німецької, англійської та української мов).	71
<i>Косолапов В.І.</i> Портрети британських лексикографів: Ерік Партрідж і Майкл Ранделл.	75
<i>Цаль Т.В.</i> Лексико-семантичні трансформації англо-українського перекладу фахової лексики з економіки.	79
<i>Синевич Б.М.</i> Мистецтво як джерело національної екзистенції письменників "Празької школи".	82
<i>Франчук О.Є.</i> Debate Techniques for Exploring True Stories behind Jonathan Swift's Satire. (Part 1).	87
<i>Миколайчук А.І.</i> Південне мовлення у романній прозі У. Фолкнера.	92
<i>Самковська А.С.</i> Англомовний політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних студій.	99
<i>Хмель В.А.</i> Міфологема тіні у романі патріка зюскінда «Парфуми».	103
<i>Турко І.-М.Б.</i> Футуризм та його витоки у світовому літературному процесі.	107
<i>Король О.Ю.</i> З історії дослідження художньої біографічної літератури.	109
<i>Олексійчук Ю.В.</i> Однослівні інтернет-протологізми в словниковому запасі сучасної англійської мови.	115
<i>Кузло Н.М.</i> Особливості перекладу термінів освітньої галузі.	121
<i>Старух О.В.</i> Поняття „Жіноча ідентичність” у світлі гінокритичних теорій.	126
<i>Джава Н.А.</i> Handlungsorientierter Fremdsprachenunterricht: Wie geht das in der Praxis? (Aus der Praxis - für die Praxis)	129
<i>Липиніна О.Л.</i> Didaktische Überlegungen zur „Hauslektüre"	134
<i>Грипич С.Н.</i> Проблематика творів Марка Твена у контексті американської літератури доби реалізму.	138
<i>Поліщук О.С.</i> До питання про тпологію фразеологічних одиниць в англійській мові.	140
<i>Поліщук О.С.</i> Національна специфіка структурно-семантичної моделі фразеологічної одиниці (на матеріалах англійської та української літератури).	145
<i>Відомості про авторів.</i>	149

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ. ІНОЗЕМНІ МОВИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 1

Відповідальний редактор збірника Мороз Л.В.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Ніколайчук Г.І.
Технічний редактор Котяж О.
Комп'ютерна верстка Кречмаровський В.Л.

Підписано до друку 25.12.2009 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,02. Обл. вид. арк. 29,1. Замовлення № 85/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

А – 43 **Актуальні проблеми сучасної філології. Іноземні мови: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 1.— Рівне: РДГУ, 2010. — 152 с.**

ISBN 966 — 7281 — 10 — 01.

Збірник наукових праць містить статті з теоретико-методологічних, культурологічних, літературознавчих, мовознавчих проблем спілкування.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, викладачів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК: 81'243

ББК 81.2